

KAFKA

PRESUDA SABRANE PRIPOVETKE

Preveo
Branimir Živojinović

■ Laguna ■

Naslov originala

Franz Kafka

GESAMMELTE ERZÄHLUNGEN

Translation Copyright © ovog izdanja 2013, LAGUNA

KLASICI
SVETSKE
KNJIŽEVNOSTI

KNJIGA BROJ 6

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Sadržaj

DELO FRANCA KAFKE, *predgovor Mirka Krivokapića*. . . 11

Opis jedne borbe	23
Izlet u planinu	71
Deca na drumu	72
Odbijanje	76
Prozor na ulicu	77
Trgovac	78
Rasejano gledanje kroz prozor	81
Na povratku u dom	82
Prolaznici koji trče	83
Putnik u tramvaju	84
Svadbene pripreme na selu	86
Gospodi jahačima za razmišljanje	112
Želja da postaneš Indijanac	114
Nesrećan život	115
Nesreća matorog momka	120
Razobličavanje varalice	121
Iznenadna šetnja	124

Odluke	126
Presuda	127
Preobražaj.	140
U kažnjeničkoj koloniji	197
San	227
Seoski učitelj	230
Matori momak Blumfeld	246
Seoski lekar	272
Na galeriji	279
Bratoubistvo	281
Najbliže selo	284
Poseta u rudniku	285
Most	289
Lovac Grahus.	291
Jahač na kanti za ugalj	297
Šakali i Arapi	300
Novi advokat	305
Na izgradnji kineskog zida	307
Jedan stari list.	321
Udarac o kapiju majura	324
Jedanaest sinova	326
Sused	332
Melez	335
Izveštaj jednoj akademiji	338
Domaćinova briga	349
Svakodnevna zabuna.	351
Istina o Sanču Pansi	353
Ćutanje sirena	354
Prometej.	356
Gradski grb	357
Posejdon	359
Zajednica	361

Noću.	363
Odbijanje molbe	364
O pitanju zakona.	370
Regrutacija	373
Ispit	376
Jastreb	378
Krmanoš	380
Čigra.	381
Mala basna	382
Povratak.	383
Prvi bol	385
Polazak	389
Branioči	390
Umetnik u gladovanju.	393
Istraživanja jednog psa	405
Bračni par.	447
Okani se.	453
O parabolama	454
Jedna mala žena	455
Jazbina.	464
Pevačica Jozefina ili narod miševa	502
 <i>NAPOMENE PREVODIOCA</i>	 523
 HRONOLOGIJA ŽIVOTA FRANCA KAFKE	 527
 BIBLIOGRAFIJA	 533
 ODABRANA LITERATURA	 537

Delo Franca Kafke

ZA ŽIVOTA JE FRANC KAFKA OSTAO POZNAT SAMO UŽEM krugu čitalaca. Istina, krugu kome su pripadali Tomas Man i Herman Hese, Alfred Deblin i Rajner Marija Rilke, Robert Muzil i Kurt Tuholski. Odmah po završetku Drugog svetskog rata Kafkina dela su se preko Amerike vratila u Nemačku, gde su prihvaćena kao ravnopravna sa delima Tomasa Mana i Bertolda Brehta. Kafkina popularnost u tim godinama veoma je velika.

O njegovom delu čula su se tokom vremena različita mišljenja koja nemaju, naravno, istu težinu. Presudni uticaj na recepciju Kafkinih dela imao je Maks Brod, Kafkin intimni prijatelj. Autoritet njegovih radova, pre svega obimne biografije, zasnivao se na dobrom poznavanju Kafkinog života i okolnosti pod kojima su dela nastajala. Tako je započeo pravac tumačenja koji se temelji na biografskim podacima. Iako je i sam bio u svoje vreme priznat autor, Brodu je za posao kog se latio nedostajala koliko distanca, toliko i neophodna filološka sprema. U njegovim tumačenjima Kafkini komplikovani

tekstovi dobili su naivan karakter. Podaci iz života su bez dvoumljenja izjednačavani sa sadržinom dela, Kafka i ličnosti iz njegove okoline bili su identifikovani sa likovima fikcionalnog teksta. Teže posledice od pojednostavljenog prilaska Kafkinom tekstu imala je Brodova tvrdnja da je Kafka bio duboko religiozan pisac. Mogla bi se napraviti duga lista autora koji su nastavili i razradili Brodovo tumačenje i kojima su literarni tekstovi poslužili kao dokument iz kojih se stilizovao Kafka kao katolik ili protestant, kalvinista ili cionista.

Jedno pismo Hermana Hesea iz 1956. godine govori sa mnogo jeda o dotadašnjoj literaturi o Kafki: „Kafkine priče nisu rasprave o religioznim, metafizičkim ili moralnim problemima, već su književna dela. Ko je sposoban da stvarno čita jednog književnika, naime bez pitanja, ne očekujući intelektualne ili moralne rezultate, jednostavno spreman da primi ono što književnik daje, tome će ta dela svojim jezikom dati svaki odgovor koji samo poželeti može. Kafka nema šta da nam kaže ni kao teolog ni kao filozof, već jedino kao književnik. Što su njegova vanredna književna dela danas postala moda, što ih čitaju ljudi koji nisu obdareni i voljni da prime književnost, tome on nije kriv.“

Radikalno okretanje od interpretacija koje su bile u modi, i o kojima govori Hese, označili su čisto filološki radovi koji su došli sa Univerziteta u Tübingenu. Fridrih Bajsner, proslavljeni izdavač Helderlinovih dela, počeo je svoje predavanje o Francu Kafki često citiranom rečenicom: „O pripovedaču Francu Kafki želim da vam govorim, i govoriću kao filolog.“ Bajsnerove fundamentalne postavke, koje je razradio i dopunio njegov učenik Martin Valzer, sadržale su niz zakonitosti Kafkine pripovedačke tehnike. Sve ono što se danas zna o aspektu pripovedanja, glavnom liku i njegovom odnosu prema sporednim likovima, o iterativnoj šemi prema kojoj

Kafka gradi svoje romane, dalje o osobenostima jezika, sve je to obezbeđeno filološkim pristupom tekstu. Prostor kojim su se kretali interpretatori ove škole bio je, međutim, ograničen. Dogmatičan prilaz delu kao autonomnoj celini odsekao je delo od njegovog prirodnog istorijskog zaleđa i prenebregao činjenicu da nema dela koje na bilo koji način ne implicira društvenu stvarnost svoga vremena.

Obimna monografija Vilhelma Emriha, koja je delovala u neku ruku umirujuće u prvom trenutku, jer je estetske probleme stavila u centar pažnje, pokazuje danas izvesne slabosti. Polazeći od premise da Kafkino delo ima za temu univerzalnu ljudsku egzistenciju, Emrih je sebi neretko zatvorio put prema specifičnostima Kafkinog dela. Kafkini samosvojni tekstovi ne uklapaju se bez daljeg napora u Emrihovu moćnu misaonu građevinu, odnosno, kako je primećeno, autor u njima nalazi ne ono što stvarno stoji, već ono što želi da nađe. Ipak, knjiga je ocenjena kao suma „svih dotadašnjih studija o Kafki“ i još uvek je izazov svim tumačenjima.

Teškoće identifikovanja Kafkinog sveta nalaze se u samim tekstovima, iz kojih je rigorozno uklonjena svaka veza sa istorijskim trenutkom. Naravno, postoje i rečenice kao što je ona iz Kafkinog pisma izdavaču povodom pripovetke *U kažnjeničkoj koloniji*: „Radi objašnjenja uz ovu poslednju pripovetku dodajem da nije samo ona mučna, već da je naše opšte i moje posebno vreme isto tako bilo i ostalo vrlo mučno...“; takva rečenica budi nade da bi neki tananiji metodološki aparat mogao da otkrije nešto od vremena koje je delo apsorbavalo na neki način. A to, reklo bi se, jedino preko likova. Jer Kafkino delo ne samo što se prema istorijskoj stvarnosti ne odnosi ni afirmativno ni kritički, nego je redukuje na ličnu problematiku. Istorijska realnost, višestruko prelomljena i integrisana u komplikovanu ličnu problematiku, izmiče

svakoj metodi koja polaže isključivo pravo na relevantnost. Samo pristup u kome će doći do razmene argumenata ima izgleda da doprinese istini o delu. Zasad radovi rukovođeni tim principom važe kao retkost.

Zahtev za istinom i smisao egzistencije

Kriza duha koja se osetila krajem XIX i početkom XX veka, kao rezultat novih saznanja u prirodnim naukama, filozofiji i psihologiji, uzdrmala je poverenje pojedinca u njegovu autonomiju, kao i njegovu veru u mogućnost sagledavanja sveta kao jedinstvene celine. Prevazilaženje nesklada između subjektivne svesti i novonastale izmenjene situacije uvek je nov izazov umetnosti, koji ona rešava adekvatnim stilskim sredstvima.

Značio je to kraj jednog realizma koji je, kako je pisao Adorno, samo reprodukovao fasadu. Tako misli i Kafka koji u jednom razgovoru brani Pikasa od prigovora da samovoljno deformiše stvarnost. Ono što Pikaso radi, smatra Kafka, samo je registrovanje deformacija koje već postoje i koje samo još nisu prodrle u svest ljudi. Umetnost je, prema tome, jedna vrsta ogledala koje „žuri“ kao sat.

Kafkina umetnost ima isti cilj: da ukaže na ono što je već deformisano. Zahtev za sveobuhvatnom istinom, uz to istinom koja nije fiksirana u nekom koordinatnom sistemu već je uvek u kretanju, u osnovi je Kafkine rigorozne i ambiciozne koncepcije koja svoje korene ima u klasičnoj idealističkoj filozofiji. To potvrđuje i mesto iz *Dnevnika* kome je literatura o Kafki posvetila posebnu pažnju: „Sreću ću moći da osetim jedino ako uspem da svet uzdignem u oblast čistog,

istinitog, nepromenljivog.“ Struktura sveta, prema ovom, postaje vidljiva kada se oslobodi onoga što je u njoj slučajno i promenljivo.

Smisao svoje egzistencije Kafka je video u bavljenju literaturom. U više navrata je rečeno da bi se teško mogao naći još jedan pisac u dvadesetom veku koji je svoj život tako rigorozno podredio delu: „Mrzim sve što se ne odnosi na književnost, dosadno mi je da vodim razgovore (čak i kad se odnose na književnost), dosadno mi je da idem u posete, patnje i radosti mojih rođaka dosadne su mi do dna duše. Svemu o čemu razmišljam razgovori oduzimaju važnost, ozbiljnost, istinu.“ Ozbiljne intimne veze koje su ga mogle odvesti prema braku i porodici osećao je kao nepodnošljivu smetnju, dekoncentraciju, kao ugrožavanje poziva. Distanciranost od zajednice, prihvaćena kao preduslov za stvaralački rad i potreba za komunikacijom i solidarnošću okoline, nezburnjene problematikom duha, javljaju se u Kafkinom životu kao stalan problem. Početak svakog rada, piše Kafka, dovodi ga u položaj čoveka „koji mora da napusti zavičaj“, da se uputi u „pustinju“, odakle kao „inostranac“ gleda „prema obećanoj zemlji“.

Kafkin negativan odnos prema životu dobrim delom je rezultat i njegovog dubokog i trajnog konflikta sa ocem, čiju je vitalnu premoć osećao kao stalan prekor. Ono što je bilo svojstveno ocu, „kafkinska životna, poslovna, osvajačka volja“, sinu je nedostajalo u potpunosti. U poređenju sa ocem video je sebe kao „ništavilo“, obuzeto sumnjom i bez jasne životne orijentacije. Ali ne samo kao ličnost nego i kao autor stoji Kafka u senci očevog autoriteta: „Moje pisanje je govorilo o tebi, ja sam se u njemu samo jadao zbog onoga o čemu na tvojim grudima nisam mogao da se izjadam.“ Ove rečenice iz *Pisma ocu*, dokumenta koliko literarne toliko i

autobiografske vrednosti, pokazuju u kojoj su meri teme i način pripovedanja u tekstovima fikcionalne proze uslovljeni Kafkinom ličnošću. U pripoveci *Presuda*, napisanoj u periodu teške krize ali i konačnog nalaženja sopstvenog stila, autobiografska komponenta se gotovo ne može prevideti. Predimenzionirana i groteskno uobličena figura oca reprezentant je jednog sveta koji nemilosrdno unižava i sudi. I u pripoveci *Preobražaj*, nastaloj dva meseca kasnije, otac ubija sina degradiranog u odvratnog insekta. Sukob sa porodicom ostavio je tragove i u drugim delima. Pokušaj Karla Rosmana da se dokaže u stranom svetu tumači se i kao njegov napor da se opravda u očima svojih roditelja. Najizdašnije takve veze, međutim mogu se uočiti u delima u kojima se, kao u *Procesu*, figura oca kao instance neprikosnovenog autoriteta može povezati sa motivima krivice i suda.

Kafka i inače spada među pisce kod kojih je u velikoj meri izbrisana granica između života i dela. U nemačkoj književnosti sigurno nema nijednog značajnijeg autora koji je u svoje tekstove uneo toliko lako uočljivih i metaforički neuvijenih detalja kao što je to slučaj sa Kafkom. Iako je, istina, odbijao pomisao da se Gregor Samsa može poistovetiti sa njime Kafka je sam okvalifikovao *Preobražaj* kao indiskreciju.

Književni postupak

Ne treba posebno naglašavati da pisac kao što je Kafka zadaje nevolje istoričarima književnosti. Njegovo delo se ne uklapa u pokrete i pravce vremena, a ni u odnosu na tradiciju stvari nisu jednostavnije. Kafkin umetnički postupak opisivao je više puta. Upotreba određene perspektive iz koje se pripoveda

i koja daje obeležje njegovoj celokupnoj prozi uočena je već na početku interesovanja za Kafkino delo. Pokazalo se da su, uz neznatna i teško uočljiva odstupanja, likovi, kontakti među njima, vreme i prostor u kojima se kreću vezani za perspektivu glavnog lika. Kafkin tekst ne nudi gotovo ništa što se prostire izvan domašaja čula glavnog lika. Sa njegove tačke gledišta predočava se jedan konsekventno reducirani svet kao sveukupna realnost. Autoru je neophodan lik kroz čiji se pogled i interes konstituiše svet. Radnja neminovno počinje odmah i razvija se bez prekida; svaki događaj proizlazi iz prethodnog i čini neophodnu vezu prema potonjem. Ono što je od interesa za protagonistu radnje, bez obzira na stvarnu relevantnost, opisuje se krajnje minuciozno, sve ostalo ostaje nedodirnuto. Otuda i činjenica da Kafkina dela ne počinju opisima sredine ili nekog sporednog lika. Centralna figura Kafkine proze, Gregor Samsa, Jozef K., Karl Rosman i geometar K., uvode se prvom rečenicom. Na taj način ostvaruje se i specifičan odnos prema čitaocu. Prisiljen već prvom rečenicom da svet vidi očima glavnog lika, čitalac postaje svedok koji, međutim, nema mogućnosti da stvori objektivnu sliku o svetu u koji je uveden. Perspektiva glavnog lika postaje i ostaje i njegova, budući da se ni informacije kojima raspolaže ne razlikuju. Preobražaj čoveka u bubu čitalac prihvata kao neminovnost već u prvoj rečenici, u istom trenutku kad Gregor Samsa postaje svestan svog novog stanja. Sve ostalo, do smrti degradiranog čoveka, predstavlja hermetički obezbeđenu celinu u kojoj nema mesta razmišljanju da je reč o apsurdnom događaju.

Ipak, on je neizbežno pozvan da u svakom trenutku, konfrontiran sa stvarnošću relativiranih vrednosti, donosi odluke od kojih zavisi njegova dalja egzistencija. Kafkini likovi nisu dorasli tom zadatku. Njihova subjektivna svest i

stvarnost se međusobno radikalno isključuju. Naivna shvaćanja kojim žele da se približe svetu, zasnovana na šablonima i konvenciji, nisu ništa drugo do predrasude preuzete iz prividno objektivne stvarnosti, a one opet neminovno vode novim promašajima u sudovima. Trenutak spoznaje istinitog stanja stvari predstavlja gubljenje iluzija o sigurnosti, a problematičnost položaja ostaje kao jedina obezbeđena izvesnost.

Svojim neobičnim svetom Kafka zbunjuje čitaoca. Priča o Gregoru Samsi, trgovačkom putniku, koji se „jednog jutra prenuo iz nemirnih snova“ i video „sebe pretvorenog u ogromnu bubu“, mada, verovatno, najkarakterističnija za Kafkin svet, nije i jedina u kojoj se dešavaju neobične stvari. U pripovesti *Presuda*, koju je Kafka neobično cenio, senilan otac izriče sinu smrtnu presudu, koju ovaj bez pogovora prihvata. I sudbina bankarskog činovnika Jozefa K., optuženog za nedelo kojeg nije svestan i protiv koga se vodi neobičan proces pred neobičnim sudijama, ostaje nerazumljiva. U paraboli *Pred zakonom* neki čovek uzaludno nastoji da dobije dozvolu za ulazak u zakon ispred koga stoji čuvar. Na samrtni čovek saznaje da je ulaz pred kojim je čekao bio njemu namenjen. Ni Kafkin poslednji roman *Zamak* ne razlikuje se u tom pogledu od prethodnih dela: svi pokušaji jednog geometra da dospe u zamak i dobije posao koji mu je obećan ostaju, opet iz nekih nevidljivih razloga, bezuspešni.

Ovo što se događa u Kafkinom svetlu i što u potpunosti odudara od empirijske stvarnosti učinilo je da se o Kafki govori kao o piscu apsurdnih i grotesknih dela. Pogledaju li se ovi tekstovi pažljivije, vidi se da ovaj svet iako neobičan, nije, u uobičajenom smislu reči, i apsurdan. Kafka svoje teme nije tražio u oblasti fantastičnog i čudovišnog, on je živio u svetlu koji je teme nudio. U njegovom delu nema fiktivne jeze

i užasa, nema nastranog i ekscentričnog. Ono što se dešava rezultat je tačno registrovanih pojava u svakodnevnom životu. Uveličan svet, viđen prvi put, bez predrasuda i ne po navici, dobija neobičan izgled. Ono što izgleda apsurdno njegov je sastavni deo. Da se čitalac kreće u običnom svetu potvrđuju i Kafkini likovi, neizdiferencirani usamljeni pojedinci. Čak ni tradicionalan naziv junak ili ličnost njima ne pristaje. Politički, nacionalno, religiozno neopredeljeni, bez duhovnih potreba, bez određenog pogleda na život, oči demonstriraju jedan otuđen svet, u kome pojedinac vodi beznadežnu borbu za opstanak. U toj neravnopravnoj borbi oni su usamljeni.

Samo prividno se pred čitaocem odvija apsurdni život Gregora Samse, Jozefa K. i drugih likova. Oni tek u trenutku kad ih čitalac upoznaje bivaju suočeni sa nesporazumom koji je zasnovan u činjenici da njihova svest o svetu i svet ne idu naporedo. Pečat Kafkinom delu daje tragična beznadežnost napora njegovih likova. Bez obzira na uloženu pronicljivost, opreznost i energiju oni ne samo da ne uspevaju u svojim poduhvatima nego ih na kraju njihovog puta očekuje i nemilosrdna kazna. Mogućnost drugačijeg rešenja je isključena, jer ih čitalac upoznaje kao poražene. Gregor Samsa će završiti svoj život kao buba. Ne postavlja se, dakle, pitanje kakav će biti rasplet sukoba u kome zatičemo protagonista, nego samo kada će on biti okončan. To utoliko pre što likovi i ne znaju za razvoj. Iskustva koja stižu ne vode ih ka novim, obuhvatnijim saznanjima. Oni nijednog trenutka nisu u stanju da objektivno sagledaju svoje mesto u svetu; oni reaguju mehanički, doživljavaju neuspehe, posrću i na kraju ih sustiže smrt.

Ovako konstruisani, oni su, na prvi pogled, žrtve neuradnjive sudbine. Tok radnje, međutim, pokazuje da kazna

koja sledi stoji u kauzalnom odnosu prema krivici. U *Procesu* se kaže da se vlast, pre nego što izda nalog za hapšenje, „dobro obavesti o razlozima hapšenja i o личности uhapšenog... Tu nema greške. Naša vlast... ne traži krivicu među stanovništvom, već je, kako zakon kaže... krivica privlači.“ Još jasnije se govori o krivici u pripoveci *U kažnjeničkoj koloniji*. Načelo po kome se sudi ljudima „jednostavno“ je i važi za sve: „krivica je uvek nesumnjiva“. Ovim je označen i jedan od osnovnih problema Kafkinog dela. Koliko god da je „nesumnjiva“, krivica je i neuočljiva. Kafkini likovi su, doduše, osim, donekle, Karla Rosmana, nesimpatični i nije teško nabrojati im prestupe i ogrešenja, ali ostaje činjenica da je kazna koja im se određuje, sa stanovišta čitaoca, ipak previsoka. Nesrazmera između neupadljivog sivila i prosečnosti glavnog lika i strašnog kraja daje Kafkinom delu apsurdan karakter. Čitalac koji prati pripovedanje iz perspektive protagoniste radnje podleže sugestiji da je reč o nepravdi i duboko saoseća sa njim. Ipak, Kafkini likovi prihvataju kaznu bez revolta. Gregor Samsa kao i Georg Bendeman očigledno smatraju da su adekvatno kažnjeni. Jozef K. je pripremljen za kraj i očekuje nenajavljene sudije. Kraj ne nameće odluka instanci koje sude već uvid u sopstvenu krivicu. Propusti i previdi, svesni i nesvesni, koje potiskuje ili samo površno prihvata nedovoljna i ograničena ljudska priroda ne opstaju, u trenutku istine, pred sopstvenom savešću. Primer Georga Bendemana je karakterističan, On, koji je „znao samo za sebe“, bio je u zabludi o svojoj stvarnoj vrednosti, jer za razliku od istinskog izgleda, on je „još istinskije... paklen čovek“. U Kafkinim delima se sudi prema rigoroznim moralnim kriterijumima bespoštedne ljudske savesti.

Kafkino mesto u istoriji književnosti

Iako jezik, teme i literarne forme stoje pod uticajem vremena, Kafkino mesto u istoriji književnosti nije određeno. Sa pokretom ekspresionizma podudaraju se najplodnije godine Kafkinog stvaralaštva samo vremenski. Čak iako pokazuje delimično razumevanje za ekspresionizam, Kafka se u celini od njega ograđuje. U zbirkama pesama svojih savremenika otkriva nepotrebnu buku. Ona za njega, kao atribut mladosti i životne snage ima svoje opravdanje, ali „sa umetnošću nema ničeg zajedničkog“. Ona samo ometa izraz. Aktivna i angažovana umetnost ekspresionizma stoji na krajnje suprotnim pozicijama od Kafkine umetnosti, distancirane od života i njegovih zahteva i saopštene trezvenim i tihim izrazom.

Mesto koje se Kafkinom delu daje prema njegovoj estetskoj vrednosti interesuje svakog čitaoca. Ono, međutim, na osnovu onoga što je do danas napisano o Kafki, još nije ni približno određeno. Pregledi kritičkih stavova pokazuju, zapravo, da se mišljenja o Kafkinom delu uzajamno isključuju, da pravi dijalog o njemu nije ni počeo. Ono što nedostaje jeste izdiferenciran sud o pojedinim delima, kao i o delu u celini.

Uticajni glasovi na Kafkinoj strani ne mogu, međutim, nikako u potpunosti prevagnuti nad onim ozbiljnim kritikama koje njegovo delo ne prihvataju. Kafkin ugled ne bi bio manji ako bi se prihvatila činjenica da među njegovim delima ima i slabih. Prema mišljenju samog Kafke, sigurno prestrogog arbitra, ali arbitra koji je znao svoj posao, broj njegovih uspeh delova nije veliki. Može se ići dalje: činjenica da nijedan od tri velika romana, kao i jedan deo kraćih tekstova, nije završen, govori o tome da umetnik Kafka nije uspeo do kraja.

Ni doista previsoke ciljeve, koje je sebi postavio, Kafka nije dosegao. Njegova fanatična želja da svet uzdigne u „oblast

čistog, istinitog, nepromenljivog“, da izrazi „stanje duše i sveta“ nije ostvarena, nije mogla biti ostvarena. Ali ono što je u Kafkinom delu ostalo neprikazano, ono pozitivno u svetu i u čoveku nije ništa manje i beznačajnije od onoga što je tako briljantno uspeo da artikuliše. Čitaoci druge polovine dvadesetog veka, i sami suočeni sa neshvatljivim događajima u stvarnosti koja ih okružuje, nedostižnim instancama i otuđenim centrima moći, prihvatili su Kafku kao svog autora. Time se Kafka legitimisao kao genijalan pisac, istina jednog određenog trenutka istorije.

Kafkina vrednost mogla bi se, najzad, meriti i njegovim uticajem. Kafka stoji među nevelikim brojem pisaca čije je stvaralaštvo dalo pečat modernom pripovedanju. Zahtevi koje je postulirao svojim delom shvataju se kao tendencije književnosti u dvadesetom veku. Knjige, pisao je Kafka jednom svome prijatelju početkom 1904. godine, nisu tu da nas čine srećnim. Ljudima su potrebne knjige koje bude kao udarac pesnicom po glavi, „knjiga mora da bude sekira za zaleđeno more u nama“. Književnost za Kafku nije neobavezan ukras života. Ona ima zadatak: da čoveka učini svesnim sveta oko njega, da mu estetskim činom ukaže da neminovno postaje neminovno tek kada se kao takvo prihvati.

U Kafkinom delu nije se lako snaći. Kroz zagonetne tekstove nisu sigurni vodiči ni obimne studije dobrih poznavalaca. Jedan od njih, Hajnc Policer, napisao je da posle četrdeset godina bavljenja Kafkom veruje da su njegove parabole principijelno nedostupne tumačenjima. Pitanje je koliko je ovo i uteha čitaocu. Neka, ipak, jeste. Već decenijama Kafkino delo fascinira i izaziva da mu se pride iznova. Sigurno ne samo zato što je to moda. Reč je o piscu koji je doista na svoj način rekao nešto bitno o čoveku našeg vremena.

Mirko Krivokapić

Opis jedne borbe

*I prelepo odeveni
ljudi polaze u šetnju
i teturaju po šljunku
ispod ogromnoga neba
što se s brda u daljini
širi k brdima dalekim.*

I

OKO DVANAEST SATI NEKOLIKO GOSTIJU VEĆ USTADE, klanjajući se, pružajući ruke jedan drugom, govoreći kako je bilo veoma lepo, pa zatim kroz velika vrata odoše u pred-soblje da se obuku. Domaćica je stajala usred sobe i žustro se klanjala, dok joj se haljina borala na izveštačen način.

Sedeo sam za jednim stočićem – imao je tri raskrečene tanušne nožice – i upravo srkutao treću čašicu likera, a dok sam pio, preletao sam pogledom preko svoje male zalihe kolača, koje sam sâm izabrao i naslagao, jer im je ukus bio vrlo prijatan.

Tad mi priđe moj novi poznanik i, pomalo rasejano se osmehujući onom čime sam se zanimao, reče drhtavim glasom: „Izvinite što vam prilazim. Ali dosad sam sedeo sam sa svojom devojkom u jednoj sporednoj sobi. Od deset i po, nije to neko dugo vreme. Oprostite što vam to govorim. Pa mi se ne poznajemo. Zar ne, sreli smo se na stepenicama i kazali jedan drugom nekoliko učtivih reči, a ja vam sad već govorim o svojoj devojci, ali morate mi – molim vas – oprostiti, ne mogu da izdržim od sreće, nisam znao šta ću. A pošto inače ovde nemam poznanika od poverenja...”

Tako je pričao. A ja sam tužno pogledao njegovo lepo porumenelo lice – komad kolača sa voćem koji sam držao u ustima nije prijaio – i rekao sam: „Meni je drago što vam se činim vredan poverenja, ali tužan sam što ste mi to ispričali. Pa i vi sami – da niste toliko pometeni – osetili biste koliko je neprikladno pričati o zaljubljennoj devojci čoveku koji sedi sam i pije rakiju.“

Kad to rekoh, on uz trzaj sede, zavalio se i opusti ruke. Zatim ih savi, opre se o šiljate laktove, i počeo da govori prilično snažnim glasom: „Mi smo onde sasvim sami u sobi – sedeli – ja i Anica, i ja sam je poljubio – poljubio – sam – joj – usta, uho, ramena.“

Neka gospoda, koja su stajala u blizini i ponadala se da će doći do živahnog razgovora, priđoše nam zevajući. Ja stoga ustadoh i rekoh glasno: „Dobro, ako hoćete, poći ću, ali glupo je sada ići na Lavrentijev breg, jer vreme je još sveže, a kako je palo malo snega, putanje su kao klizačke staze. Međutim, ako hoćete, poći ću s vama.“

On me najpre začuđeno pogleda i otvori usta, širokih i crvenih vlažnih usana. A potom, kad vide gospodu, koja su se nalazila već sasvim u blizini, on se nasmeja, ustade i reče: „O, svakako, svežina će nam prijati, naša odela su prepuna

vreline i dima, a i ja sam, možda, malčice pijan, iako nisam mnogo pio; da, oprostimo se i onda ćemo poći.“

I tako priđosmo domaćici, a kad joj on poljubi ruku, ona reče: „Zaista se radujem što vam je lice danas tako srećno, inače je uvek toliko ozbiljno i izražava dosadu.“ Dobrota ovih reči dirnu ga, pa joj još jednom poljubi ruku; ona se na to osmehnula.

U predsoblju je stajala sobarica, sad smo je prvi put videli. Pomogla nam je da obučemo kapute, pa je onda uzela malu ručnu svetiljku da nam prisvetli dok silazimo stepenicama. Da, devojka je bila lepa. Vrat joj je bio obnažen, tek ispod podbratka obavijen crnom somotskom trakom, a njeno telo, odeveno u prostranu haljinu, bilo je lepo povijeno dok je koračala pred nama niza stepenice držeći nisko svetiljku. Obrazi su joj se rumenili, jer je pila vina, a usnice su joj bile upola otvorene.

Na dnu stepeništa spustila je svetiljku na jedan stepenik, pomalo teturavo zakoračila prema mome poznaniku, zagrlila ga, poljubila i ostala u njegovom zagrljaju. Tek kad sam joj u šaku tutnuo neku paru, ona pospano odvoji ruke od njega, polako otvori malu kapiju i pusti nas da izađemo u noć.

Iznad prazne, ravnomerno osvetljene ulice video se krupan mesec usred jedva naoblačenog i usled toga prostranijeg neba. Zemlju je prekrivao pršič. Noge su se klizale pri hodu, pa se moralo ići sitnim korakom.

Samo što izađosmo napolje, sasvim očevidno me obuze velika živahnost. Počeh obesno dizati noge i veselo puckati zglobovima, viknuh preko ulice neko ime, kao da mi je neki prijatelj šmugnuo iza ugla, u skoku bacih šešir uvis i razmetljivo ga uhvatih.

Moj poznanik je, međutim, išao pored mene ne vodeći računa o tome. Glava mu je bila oborena. Nije ni govorio.

Čudio sam se tome, jer sam očekivao da će biti lud od radosti kad ne bude više usred društva. Smirih se. Upravo

sam ga bio udario po leđima da ga osokolim, kad me obuze stid, pa nespretno povukoh ruku. Pošto mi nije bila potrebna, zavukoh je u džep kaputa.

I tako smo išli ćuteći. Počeh slušati kako zvuče naši koraci, i nisam mogao da shvatim kako to da nikako ne mogu ići ukorak sa svojim poznanikom. To me je pomalo uzbuđivalo. Mesec je bio svetao, moglo se jasno videti. Ovde-onde je poneko stajao naslonjen na prozor i posmatrao nas.

Kad uđosmo u Ferdinandovu ulicu, primetih da je moj poznanik počeo da pevuši neku melodiju; bilo je to sasvim tiho, ali ja sam čuo. Zaključih da je to uvredljivo po mene. Zašto ne razgovara sa mnom? A ako mu nisam potreban, zašto me nije ostavio na miru? Ljutito sam se setio onih ukusnih slatkiša, koje sam njega radi ostavio na stočiću. Setio sam se i likera, pa sam se malo razveselio, postao sam gotovo ohol, moglo bi se reći. Podbočio sam se, pa sam uobrazio kako sam sâm krenuo u šetnju. Bio sam u društvu, spasao od sramote jednog nezahvalnog mladog čoveka, pa sam šetam pod mesečinom. Preko dana u kancelariji, uveče u društvu, noću po ulicama, a ništa preterano. Način života bezgraničan po svojoj prirodnosti!

Ali moj poznanik je još išao iza mene, čak je i ubrzao korak kad je primetio da je zaostao, i pravio se da je to nešto sasvim prirodno. Ja, međutim, počeh razmišljati ne bi li, možda, bilo pogodno da skrenem u neku pobočnu ulicu, pošto, zacementirano, nisam bio obavezan da šetam zajedno s njim. Mogao sam otići sam kući, i niko ne bi smeo da me omete u tome. U svojoj sobi zapalio bih stonu svetiljku sa gvozdenim postoljem, seo bih u naslonjaču, koja se nalazi na poderanom istočnjačkom ćilimu, – kad sam dotle stigao, spopade me slabost koja me hvata kad god sam prinuđen da pomišljam na povratak u stan i na to da ću opet provoditi mnoge sate sam između obojenih zidova i na patosu koji se koso odražava u zlatno uokvirenom

ogledalu na zadnjem zidu. Noge su mi se zamorile, pa se već odlučih da u svakom slučaju pođem kući i da legnem u postelju, kad me obuže nedoumica da li da sad pri polasku pozdravim svoga poznanika ili da ga ne pozdravim. Ali bio sam previše bojažljiv da bih otišao bez pozdrava, a odveć slab da bih ga naglas pozdravio, i stoga sam opet zastao, naslonio se na mesečinom obasjan zid neke kuće, i čeka.

Moj poznanik me stiže vesela koraka, a verovatno i malčice zabrinut. Uzeo je da izvodi te ovo te ono, počeo da trepće, ispruža ruke vodoravno u vazduh, žestoko protezao ka meni glavu, na kojoj je bio tvrd crni šešir, i kao da je svim tim želeo da pokaže kako potpuno ume da ceni šalu koju sam ovde izvodio radi njegovog uveseljenja. Bio sam bespomoćan i tiho sam rekao: „Ovo današnje veče baš veselo.“ Pri tom sam se nasmejavao, ali to mi nije pošlo za rukom kako treba. On odgovori: „Jeste, a da li ste videli kako me je poljubila sobarica?“ Nisam mogao progovoriti, jer su mi suze gušile grlo pa sam stoga pokušao da zatrubim poput poštanskog roga, samo da ne ostanem nem. On najpre začepi uši, a onda protrese moju desnu ruku ljubazno mi zahvaljujući. Mora da je bila hladna pri dodiru, jer odmah ju je pustio i rekao: „Ruka vam je veoma hladna, sobaričine usne su bile toplije, jesu, bogami.“ Ja klimnuh glavom sa razumevanjem. Ali dok sam molio višnjega boga da mi podari postojanost, reko: „Da, u pravu ste, poći ćemo kući, kasno je, a sutra ujutru moram u kancelariju; vidite, onde se može spavati, ali to nije ono pravo. Vi ste u pravu, poći ćemo kući.“ Pritom mu pružih ruku, kao da je sve konačno rešeno. Ali on sa osmehom prihvati moju frazu: „Da, u pravu ste, ovakvu noć ne smemo prespavati u postelji. Ta razmislite koliko srećnih misli ugušimo jorganom kad sami spavamo u postelji i koliko nesrećnih snova zagrevamo njime.“ I radujući se što mu je to palo na um, on me snažno ščepa za kaput spreda

u visini grudi – više nije mogao da dohvati – i sa uživanjem me prodrma; zatim suzi oči i reče poverljivo: „Znate li šta ste vi, čudak ste vi.“ Uto poče da korača, a ja pođoh za njim i ne opažajući to, jer su me zaokupile njegove reči.

Isprva sam im se obradovao, jer kao da su pokazivale da on u meni naslućuje nešto čega, doduše, nije u meni bilo, ali mu je skrenulo pažnju na mene stoga što je on to naslućivao. Takav odnos me čini srećnim. Bio sam zadovoljan što nisam otišao kući, a moj poznanik mi je postao veoma dragocen kao čovek koji mi pred ljudima pridaje vrednost, a da je ja ne moram prethodno sticati! Pogledah svoga poznanika sa ljubavlju. U mislima sam ga štitio od opasnosti, naročito od suparnika i ljubomornih muškaraca. Njegov život mi je postao dragoceniji od moga. Nalazio sam da mu je lice lepo, ponosio sam se njegovim uspesima kod žena i sudelovao sam u poljupcima koje je večeras dobio od one dve devojke. Oh, ovo veče je bilo veselo! Sutra će moj poznanik razgovarati sa gospođicom Anom; najpre o običnim stvarima, kao što je i prirodno, a onda će iznenada reći: „Prošle noći sam bio sa jednim čovekom kakvoga, Anice draga, zacemento još nisi videla. Izgleda – kako da ti ga opišem – kao neka motka koja se klimata i na koju je nasadena, pomalo nespretno, lobanja žute kože i obrasla crnom kosom. Niz telo mu vise mnoge krpice, prilično sićušne, drečave, žućkaste, koje su ga juče potpuno pokrivale, jer je prošle noći bila bezvetrica, pa su sasvim nalegale. Išao je bojažljivo pored mene. Mila moja Anice, ti koja umeš tako lepo da ljubiš, znam da bi se ti malčice smejala a malčice plašila, ali ja, kome se duša rastrgla od ljubavi prema tebi, ja sam se radovao što je on prisutan. On je, može biti, nesrećan i zato ćuti, a ipak je čovek pored njega obuzet nekim srećnim nemirom koji ne prestaje. Juče me je gotovo povila sopstvena sreća, ali tebe sam gotovo zaboravio. Činilo

mi se da se sa disanjem njegovih upalih grudi uzdiže tvrdi svod ozvezdanog neba. Obzorje se raspuklo i pod zapaljenim oblacima su se pojavili beskonačni predeli, onakvi kakvi nas čine srećnim. – Koliko te volim, Anice, tako mi neba, a tvoj poljubac mi je draži od celog jednog predela. Ne govorimo više o njemu i volimo se.“

Kad smo, zatim, sporo koračajući izašli na kej, ja sam, doduše, zavideo svom poznaniku zbog poljubaca, ali sam sa radošću osećao i postidečnost koja ga je zacementovala obuzeti preda mnom, onakvim kakav sam mu izgledao.

Tako sam mislio. Ali misli su mi se tada pomrsile, jer Vltava i gradske četvrti na drugoj obali bile su pokrivene mrakom. Samo nekoliko svetiljki je gorelo i poigravalo se očima koje su posmatrale.

Stajali smo pred ogradom. Navukao sam rukavice, jer sa vode je pirio hladan vazduh; zatim sam bez razloga uzdahnuo, kao što čovek već čini noću pred rekom, i hteo da krenem dalje. Ali moj poznanik je gledao u vodu i nije se micao. Potom se još više približio ogradi, nalaktio se na gvožđe i zario čelo u šake. To mi se činilo budalasto. Zebao sam, te sam zadigao okovratnik. Moj poznanik se proteže, pa gornjim delom tela, koji je sad počivao na njegovim napetim rukama, naleže na ogradu. Ja postideno pohitah da nešto kažem, kako bih savladao zevanje: „Čudno je, zar ne, kako je samo noć kadra da nas potpuno zagnjuri u sećanje. Sada se, na primer, sećam ovoga. Jednom sam uveče sedeo na obali reke, na klupi, iskrivljena tela. Naslonivši glavu na ruku, koja je ležala na drvenom naslonu klupe, posmatrao sam obalolik brda na drugoj obali i slušao nežne zvuke violine na kojoj je neko svirao u kupališnom hotelu. Na obema obalama povremeno su prolazili vozovi, manevrišući i ispuštajući prožaren dim.“ – Tako sam govorio, trudeći se da iza reči

iznalazim ljubavne zgode sa neobičnim okolnostima; ali nije smelo nedostajati ni malo surovosti i odlučnog prisiljavanja.

Ali samo što sam izgovorio prve reči, moj poznanik, ravnodušan i samo iznenađen što me još ovde vidi – tako mi se činilo – okrete se prema meni i reče: „Vidite, uvek tako biva. Kad sam večeras silazio niz stepenice da bih još malo prošetao pre nego što dođe vreme da odem na prijem, čudio sam se kako moje crvenkaste šake klimataju tamo-amo u belim manžetama, i kako to čine sa neuobičajenom živahnošću. I tad počeh očekivati neku pustolovinu. Tako to uvek biva“; ovo je rekao već polazeći, tek uzgred, kao kakvu malu opasku.

Ali mene je to veoma ganulo, i zbolelo me je što bi njemu, možda, moglo biti neprijatno zbog mog dugačkog stasa, pored kojeg je on, možda, izgledao suviše mali. I ta okolnost me je toliko mučila, iako je bila noć i nismo gotovo nikoga sretali, da sam se počeo savijati sve dok mi šake pri hodu nisu dotakle kolena. Ali da moj poznanik ne bi primetio moju nameru, menjao sam držanje veoma polako, sa najvećom obazrivošću, i trudio se da njegovu pažnju odvratim primedbama o Streleckom ostrvu i o tome kako se svetiljke na mostu odražavaju u reci. Ali on naglim trzajem okrete lice prema meni i reče obazrivo: „A što vi idete tako? Sasvim ste se zgrbili i došli ste mali gotovo kao i ja!“

Pošto je to rekao dobroćudno, odgovorih: „Može biti. Ali prija mi ovakav stav. Prilično sam slabunjav, znate, i prevelikih napora me staje da telo držim uspravno. Nije to mala stvar, ja sam veoma dugačak.“

On reče pomalo nepoverljivo: „Ama to je samo neka vaša bubica. Do malopre ste išli sasvim uspravljeni, čini mi se, a i u društvu ste se držali sasvim dobro. Čak ste i igrali, ili možda niste? Niste? Ali ipak ste išli uspravljeni, pa ćete i sad to moći.“